
Emilija Pardo Basan

**IMANJE
ULJOINIH**

Edicija **Klasici španskog realizma**

Urednik: Vladimir Karanović

Naslov originala:

Emilia Pardo Bazán

Los Pazos de Ulloa

edición de María de los Ángeles Ayala, Madrid: Cátedra,
Letras Hispánicas, 2007, 405 pp.

Esta obra ha sido publicada con una subvención de la Dirección General de libro, Archivos y Bibliotecas del Ministerio de Cultura de España.

Ovo delo objavljeno je uz pomoć Glavne direkcije za knjigu, arhive i biblioteke pri Ministarstvu za kulturu Španije.

Emilija Pardo Basan

**IMANJE
ULJOINI**

*Sa španskog prevela:
Izabela Beljić*

*Pogovor napisala:
Jasna Stojanović*

Pi-press, 2011.

I TOM

I

Koliko god se konjanik trudio da ga zauzda, svom snagom povlačeći uzde i šapućući umirujuće, nežne reči, to je isluženi kosmati konj bio istrajniji u silasku nizbrdo hitrim kasom koji cepa utrobu, ili potpuno neujednačenim koracima sumanutog galopa. Zaista je bila strma ta padina kraljevskog puta od Santjaga do Orensea, tako da su putnici, kada bi njime prolazili, vrteli glavom gundajući da ima mnogo veći nagib od ko će ga znati koliko procenata koje propisuje zakon, a graditelji, pošto put ide baš tim pravcem, zacelo znali šta time dobijaju, te da u blizini mora da se nalazi posed nekog političara, neke osobe od velikog uticaja i značaja za izbornu politiku.

Konjanik beše rumen, ne kao paprika, nego crven kao jagoda, zažarenog lica svojstvenog bledunjavim ljudima¹. Budući mlad, nežnih udova i bez malja na bradi,

¹ Naturalizam, pored književne estetike, podrazumeva i drugačije shvatanje i tumačenje ljudskog bića i života. U razvoju antropološke i društvene misli kod Emila Zole (*Émile Zola*) odlučujuću ulogu igraju dela Prospera Like (*Prosper Lucas*), *Traité philosophique et physiologique de l'hérédité naturelle dans les états de santé et de maladie du système nerveux* (1847-1850), Ipolita Tena (*Hippolyte Taine*), *Essais de critique et d'histoire* (1857), Čarlsa Darvina (*Charles Darwin*), *On the Origin of Species by Means of Natural Selection* (1859) i Kloda Bernara (*Claude Bernard*) *Introduction à l'étude de la médecine expérimentale* (1865). Princip po kome fiziološki zakoni uslovljavaju čovekovo ponašanje (Lika) činiće deo determinističke ideje koju srećemo u Zolinom delu, princip učvršćen prihvatanjem drugih uslovljenosti koje navodi Ten, kao što su rasa, sredina i trenutak.

izgledao bi kao dečak da sveštencički izgled ne opovrgava takvu pretpostavku. Iako prekrivena žutom prašinom koju je podizalo kasanje konja, jasno se videlo da je odora mladog čoveka bila od jednobraznog crnog sukna, nemarno i neumešno skrojena, što odlikuje svetovnu odeću koju nose sveštenici. Rukavice, sad poderane od grube uzde, bile su isto tako crne i nove, kao i polucilindar, natučen do obrva, iz straha da od drmusanja usled kasa ne padne na zemlju, što bi bilo strašno neprijatno. Ispod okovratnika priproste mantije, virio je delić krute kragne, izvezene staklenim perlicama. Konjanik pokazivaše slabo jahačko umeće: nagnut napred u oblucju, sa skupljenim nogama, kao da će istog trena izleteti iz sedla preko konjskih ušiju, na njegovom licu video se toliki strah od malenog konja, kao da je u pitanju neukrotivi borbeni konj iz kog izbija gnev i odlučnost.

Kad su prošli nizbrdicu, kljuse je nastavilo uobičajenim laganim hodom, a jahač mogao da se ispravi u oblom sedlu, čija mu je neizmerna širina ispomerala sve kosti u predelu karlice i krsta. Uдахnu, skide šešir i oseti hladan popodnevni vazduh na znojavom licu. Sunčevi zraci već su koso padali na grmove kupina i živicu, a neki putar, samo u košulji, jer mu je kratki kaput bio prebačen preko granitnog kamena međaša, tromo je motikom sekao travke koje su izrasle uz jarak. Konjanik povuče uzdu da bi zaustavio konja, a ovaj, kome je posle silaska niz padinu minula želja za kasom, stade istog trenutka. Putar podiže glavu, a zlatna pločica na njegovom šeširu na tren zasja.

– Hoćete biti ljubazni i reći mi ima li još mnogo do kuće gospodina markiza de Uljoe?

– Do imanja² Uljoinih? – odgovori putar ponavljajući pitanje.

2 Reč *pazo* na španskom označava stare plemićke kuće u Galisiji, posebno one sagrađene van grada i naseljenih područja. Potiče od latinske reči *palatium*.

– Tako je.

– Imanje Uljoinih je onamo – promrsi pružajući ruku da bi pokazao na jednu tačku na horizontu. – Ako je životinja u dobrom stanju, preostali put brzo se pređe... Sad morate da nastavite do onog borika tamo, vidite? Onda skrenite levo, a zatim se spustite prečicom desno, sve do raspeća... Od raspeća više ne možete da se izgubite, jer se Imanje vidi, to Vam je jedna mnogo velika *kostrukcija*...

– Ali... koliko otprilike ima do tamo? – zabrinuto upita sveštenik.

Putar okrenu glavu opaljenu suncem.

– Malčice, malčice...

I bez daljnjih objašnjenja, ponovo se lati svog dosadnog posla, rukujući motikom kao da je teška pedeset kilograma.

Putnik se pomiri s tim da će nastaviti put ne znajući od koliko se kilometara sastoji to *malčice*, pa podbode konja. Borik nije bio daleko, a kroz središte njegove senovite mase vijugao je veoma uzani puteljak u koji su se uvukli konj i jahač. Staza, skrivena u mračnim dubinama borika, bila je gotovo neprohodna; no kljuse, koje nije opovrgavalo izvanredne sposobnosti galisijske konjske rase za kretanje po lošem terenu, napredovalo je s najvećim mogućim oprezom, pognute glave, ispitujući tle kopitom, da bi pažljivo izbeglo brazde koje su napravili obručevi točkova kola, neravno kamenje, trupce borova odsečenih i poprečenih tamo gde nikako nije trebalo da budu. Odmicali su se malo-pomalo i već silazili s uske staze na veoma prostrani put, koji se otvarao između mladih borova i padina obraslih žutilovkom, a da nisu naišli ni na jedan uređeni posed, niti zasad kupusa koji bi otkrio prisustvo ljudi. Najednom konjska kopita prestadoše da odzvanjaju i utonuše u mekani tepih: bile su to naslage biljnog đubriva, koje su po tamošnjem običaju, stavljane ispred

sirotinjskih težačkih kuća. Pred vratima je neka žena do-
jila bebu. Konjanik zastade.

– Gospođo, znate li idem li dobrim putem ka kući
markiza de Uljoe?

– Idete dobro, idete...

– A ima li još mnogo?

Podignutih obrva, pogleda kako ravnodušnog tako i
radoznalog, dade dvosmislen odgovor u dijalektu:

– Pas očas otrči³...

„Kako da ne“ – pomisli putnik, koji je, premda ne
uspevši da izračuna koliko to psu treba da otrči, slutio da
je mora biti poprilično za jednog konja. U svakom slučaju,
kada bude stigao do raspeća videće imanje Uljoinih. Tre-
balo je samo da nađe prečicu, s desne strane... A nije bilo
ni traga od nje. Šireći se, puteljak je zalazio u brdoviti te-
ren, s raštrkanim čestarima hrastova i po kojim kestenom,
još uvek otežalim od plodova: s desne i leve strane, rasli su
rasuti i tamni grmovi vresa. Konjanik je osetio neodređeni
nemir, opravdan kod onih rođenih i odgajanih u mirnoj i
učmaloj varoši, koji se po prvi put suoče s okrutnom i veli-
čanstvenom samoćom prirode i prisećaju priča o opljačka-
nim putnicima, o ljudima ubijenim na pustim mestima⁴.

– Kakva zemlja vukova! – reče sam za sebe, potre-
sen turobnim mislima.

Dušu mu obli radost kad ugleda prečicu koja se pru-
žala s desne strane, široka i strma, između duple kamene

3 Izraz *la carrerita de un can* (galisijski *a carreiriña de un can*), doslovno „pseća trka“, označava relativno kratko rastojanje između dve tačke. Međutim, to može biti i rastojanje koje je duže nego što se čini, kada ostaje dobar komad puta da se pređe, na primer nekoliko kilometara, šest-sedam, čak i više.

4 Dokazano postojanje bandita u Galisiji tokom 19. veka je opštepoznata stvar o kojoj se pripovedalo uz ognjišta u dugim zimskim noćima. Drumski razbojnik je čest lik u mnogim pripovetkama Emije Pardo Basan.

Jasna Stojanović

EMILIJA PARDO BASAN, GROFICA ŠPANSKE KNJIŽEVNOSTI

Krajem XIX veka, u Španiji, jedna smela i talentovana žena, feministkinja *avant la lettre*, nastoji da svojim sunarodnicima rastumači novu estetiku poteklu iz Francuske - naturalizam. To je književnica **Emilija Pardo Basan (Pardo Bazán, 1851-1921)**, vlastelinka rođena u La Korunji (Galisija), koja je svoje celokupno umetničko i intelektualno delovanje vezala za Madrid. Ona uvodi naturalizam u špansku književnost, teorijski ga obrazlaže i primenjuje u svojim delima. Veoma obrazovana i načitana, velika putnica, poznavalac više jezika, organizatorica i posetiteljka viđenih literarnih salona, *doña* Emilija neumorno radi na više polja: objavljuje članke u publikacijama Španije i Hispanske Amerike, dopisuje se sa Zolom, drži predavanja o francuskoj i ruskoj književnosti, piše prozu i dramska dela, u potpunosti posvećena književnom radu koji će prekinuti samo smrt 1921. godine. Njenu aktivnost, tako atipičnu za špansku ženu poslednjih decenija XIX veka, muške kolege gledaju s podozrenjem, pa čak i omalovažavanjem (M. Menendes i Pelajo). Donja Emiliji nije pošlo za rukom da bude izabrana za članicu Španske kraljevske akademije za jezik, ugledne, ali veoma tradicionalne institucije.

Ipak, danas je Emilija Pardo Basan jedno od najvećih imena španske književnosti. Objavila je veliki broj eseja i novinskih članaka, preko pet stotina pripovedaka i dvadesetak romana, od kojih se neki, kao *Imanje Uljoinih*, ubrajaju u sam vrh španske fikcionalne proze.

Emilija Pardo Basan potpuno je nepoznata srpskoj čitalačkoj publici. Jedan od važnih vidova njenog stvaralaštva (teorijsko-kritičku raspravu naturalizma i njegovu primenu u Španiji) detaljno je predstavio V. Karanović 2009.godine¹. U predgovoru romana *Svadbena putovanje* (*Un viaje de novios*, 1881), i, naročito, u zbirci članaka objedinjenih naslovom *Goruće pitanje* (*La cuestión palpitante*, 1882-1883), Emilija Pardo raspravlja o naturalizmu. Ona nema “/.../ ni akademske ni didaktičke namere /.../, već je cilj bio informativne prirode, tj. podsticanje španskih književnih krugova da o naturalizmu razmišljaju na umereniji način. /.../ Cilj joj je bio predstavljanje Zolinih stavova o naturalizmu i njihovo prilagođavanje španskoj sredini i španskoj romanesknoj tradiciji.” (Karanović 2009: 51). Ovi tekstovi su izazvali burnu polemiku koja je vrhunac dostigla 1884. godine, a njihovu autoru lansirali u žižu španske književne i kulturne javnosti. Jedan od najvećih branilaca naturalizma i donja Emilije bio je romanopisac Leopoldo Alas, poznat pod nadimkom “Klarin” (Clarín), dok je protivnika bilo mnogo više (Pedro Antonio de Alarkon, Huan Valera, Marselino Menendes i Pelajo i drugi). Uprkos kritikama i žestokom otporu tradicionalista, pažljivo čitanje *Gorućeg pitanja* pokazuje da Emilija Pardo Basan nije bila slepa zastup-

1 Karanović, Vladimir, “Kritika Emila Zole i elementi teorije španskog naturalizma u tekstovima Emilije Pardo Basan”. *Nasleđe*, 2009, 14, I, str. 45-59.

nica nove poetike. Ona se zalagala za njenu ublaženu formu, za “naturalizam na španski način” (*naturalismo a la española*). Kao katolkinja privržena tradicionalnim vrednostima - veri, moralu, porodici - za koje je bila ubeđena da predstavljaju stub stabilnog društva, nije mogla da usvoji mnoge postavke francuske škole, ponajpre determinizam, pesimizam i fatalizam u prikazivanju ljudske sudbine, kao ni previše mračne, gnusne ili opscene opise ljudi i njihove bede. “Ona afirmiše sopstvenu verziju naturalizma, u kojoj je sjedinjen duh sa telom i u kojem su opisi umereniji i prilagođeni dobrom ukusu i katoličnoj doktrini. Preuzima od Zole /.../ analitički i eksperimentalni metod koji se zasniva na posmatranju i pažljivom prikupljanju podataka, neutralnom načinu pripovedanja i studiji društvenih fenomena. Zaključuje da umetnost ne treba da služi moralu, već da oslikava istinu. Smatra da Španija nije Francuska i da treba prihvatiti određene modele naturalizma, što nikako ne znači da se oni bespogovorno podražavaju” (Karanović 2009: 56).

Za naturalizam se u španskim književnim krugovima znalo rano, već oko 1880; Zolini romani i proza Alfonsa Dodea, Mopasana i E. Gonkura prevode se na kastiljanski iste godine kada izlaze u Parizu. Ipak, asimilacija došla je kasnije i to u vidu koji je nastojao da pomiri novine sa autohtonim vrednostima španskoga duha i snažnom tradicijom nacionalne književnosti koja je dala *Selestinu* i pikarski roman, *Servantesa*, *Alemana* i *Keveda*. Španski naturalizam, na vrhuncu između 1880. i 1890, bio je više formalno-stilske nego ideološke prirode i zapravo je ostao blizak realizmu, kao jedna njegova varijanta. Iako su od Francuza preuzeti postupak direktne, dokumentarne opservacije stvarnosti, sklonost ka sumornim prizorima, i za nijansu slobodnija obrada erotskog elementa nego pre, odbačeni su determinizam i genetska predodređenost.

Primetno je i odsustvo karakteristične sirovosti u opisi-ma, a naturalistički izraz je, kako ističe Lopes Himenes, “ublažen samilošću i mekoćom pripovedanja - servante-sovskog porekla?”, a pesimizam kompenzovan humorom i blagom ironijom (Pedraza Jiménez, Rodríguez Cáceres 1983: 734)². Osim Emilije Pardo Basan, najpoznatiji natu-ralistički pisci španske književnosti su Benito Peres Gal-dos, Leopoldo Alas “Klarin” i Armando Palasio Valdes.

Imanje Uljoinih je objavljeno 1886. godine u Bar-seloni. Prvo izdanje štampano je uz predgovor *Autobio-grafske beleške* (*Apuntes autobiográficos*) koji je gđa Pardo Basan, sledeći novi trend (takođe francuski), ispisala na zahtev izdavača. Ovaj tekst, apsolutna novina, bogat po-jedinostima iz autorkinog života, i to iz prve ruke, izazvao je podjednako interesovanje kao i roman. Kritika je lepo primila *Imanje Uljionih*, pohvalivši izuzetan talenat i spi-sateljsko umeće grofice Pardo Basan.

Radnja *Imanja Uljoinih* je, kao i nemali broj autorki-nih naslova, smeštena u njenu rodnu Galisiju. Priroda ove oblasti na severozapadu Iberijskog poluostrva, njena sela, gradovi, živopisni običaji i ljudski tipovi čine rakošni de-kor na kome se odvija zaplet romana. Ovo opsežno delo, u najboljoj tradiciji evropske realističko-naturalističke pro-ze, prikazuje dekadenciju ruralnog plemstva. Nekadašnji velikaši, još uvek privrženi zastarelom, gotovo feudalnom načinu života, gube korak u trci sa društveno-istorijskim promenama (primetni su odjeci Revolucije iz 1868, kada su španski liberali svrgli s vlasti kraljicu Izabelu II). Sud-bina do juče moćnih gospodara prelama se kroz život Pe-dra Moskosa, markiza od Uljoe, poslednjeg izdanka poro-dice, i sudbinu malene zajednice koja ceo život provodi na njegovom posedu, gde se rađa, živi i umire. Skup nosećih

2 “/.../ pero suavizado por una compasión y ternura en la narracion -¿de raíz cervantina? - que envuelve a muchos personajes”.

likova u *Imanju Uljoinih* čine Don Pedro Moskoso i njegova supruga Marselina, zvana Nuća, mladi sveštenik Hulijan, upravnik imanja Primitivo - čije je simbolično ime rečiti nagoveštaj njegove čudi, njegova kći Sabel i unuk Perućo (dete iz veze sa gospodarom). Dobronamerni otac Hulijan pokušava da usmeri gospodara na put vrline tako što ga nagovara da stupi u čestiti hrišćanski brak sa ženom iz grada koja mu je staleški ravna. Nuća dolazi na imanje i ubrzo markizu rađa ćerku. Međutim, nezadovoljan što nije dobio muškog potomka, Don Pedro se vraća pređašnjem životu, brutalnom ponašanju i elementarnim nagonским impulsima. U atmosferi opšteg rasula, Hulijan pokušava da pomogne Nući da se sa detetom vrati ocu, ali biva oklevetan da je sa njom u vezi i oteran sa imanja. Skrhana bolom i zebnjom da će vanbračni sin naslediti titulu i posed, psihički iscrpljena Nuća ubrzo umire. Kada se, posle deset godina izgnanstva, otac Hulijan vraća, zatiče dvoje mladih: otmeno odevenog Peruća i Nućinu kći u staroj haljini i iznošenim cipelama. Njihovu sudbinu i incestuoznu vezu spisateljica opisuje u narednom romanu, *Majka priroda (La madre naturaleza)*.

Emilija Pardo Basan sigurnim potezima plastično prikazuje surove uslove života u brdovitoj galisijskoj zabit, na velikaškom posedu kakvih je u XIX veku bilo mnogo³. Naročito insistira na temi divlje prirode koja stvara divlje ljude, vršeći nemilosrdan uticaj na protagoniste i njihovo ponašanje. S jedne strane, njih prirodno okruženje čini otpornim i jakim, ali ih, sa druge, navodi na agresivnost i necivilizovanost. Seoski ambijent u *Imanju Uljoinih*

3 I sama je kao devojka često boravila u porodičnom letnjikovcu u okolini La Korunje (*Pazo de Meirás*), imanju čija bi sudbina takođe bila dostojna romana. Meiras je 1938. poklonjen Franku, a još uvek traje sudska parnica koju galisijske vlasti vode protiv diktatorovih naslednika, u nastojanju da povrate letnjikovac i proglase ga opšte-narodnim dobrom.

tajnovit je i nerazumljiv, naročito ljudima iz grada. Iako su opisi povremeno ublaženi kostumbrističkim scenama jednostavnog života, lokalnih običaja i proslava (kao i karakterističnim govorom punim *galjegizama*), ipak je kontrast između dva sveta izuzetno naglašen. Shodno tome, Emilija Pardo prikazuje dva potpuno oprečna ljudska tipa, pribegavajući fiziološkoj karakterizaciji (ne zaboravimo da je po naturalistima pojedinac proizvod rase, okruženja i istorijskih okolnosti). Ona slika “/.../ čoveka poistovećenog sa varvarskom i primitivnom zemljom, snažne konstitucije i bogate fiziologije i, u suprotnosti sa ovakvom slikom, slabo ljudsko biće, tananog fizičkog sustava” (Ayala 2007: 35)⁴. Između Don Pedra Moskosa, Primitiva, Sabel i Peruća s jedne, i Marseline i Hulijana sa druge strane, nema približavanja niti razumevanja. “Jedina tačka u kojoj se odnosi likova iz ova dva sveta usklađuju jeste naklonost koju od početka jedno prema drugome gaje Perućo i devojčica” (Pedraza Jiménez, Rodríguez Cáceres 1983: 763).⁵ Sasvim naturalističko je i insistiranje na fizičkim detaljima (boja kose, puti, visina, itd) i animalizaciji (Sabelin sin rado provodi vreme sa psima, sa kojima čak i spava, itd.).

Primećeno je da je jedan od nosećih likova, mladi otac Hulijan (inače zaljubljen u Nuću), veoma čest u evropskom romanu druge polovine XIX veka (Zola, Peres Galdos, Klarin).

4 “/.../ el hombre identificado con la tierra bárbara y primitiva, de fuerte constitución y rica fisiología; y el ser humano, presentado en contraste con el anterior paisaje, débil y de pobre textura física /.../.”

5 “El cariño mutuo que se profesan Perucho y la niña desde el primer momento es el único punto en que vienen a armonizarse las relaciones entre los personajes de ambas esferas.”

Treba reći i da spisateljica ranga Emilije Pardo, toliko prisutna u stvarnosti svoga doba, nije mogla da se ne dotakne i aktuelne društvene situacije. Burna dešavanja opisana u knjizi čine od *Imanja Uljoinih* i panoramu političkih previranja koja su usledila posle Revolucije 1868.

Imanje Uljoinih je prvi roman Emilije Pardo Basan preveden na srpski. Našem čitaocu će ova živopisna freska galisijskog sela otkriti ne samo jednu drugačiju Španiju, već i jednu spisateljicu izuzetnog pripovedačkog dara i modernu intelektualku, koja se, u osvit novog veka, zalagala za naprednu i evropsku Španiju.

LITERATURA:

Ayala, María de los Ángeles (2007), "Introducción". In Pardo Bazán, Emilia, *Los pazos de Ulloa*. Madrid, Cátedra, 9-88.

Ferreras, Juan Ignacio (2010), *La novela en España*. Madrid, Laberinto, IV, 234-236.

Karanović, Vladimir (2009), "Kritika Emila Zole i elementi teorije španskog naturalizma u tekstovima Emilije Pardo Basan". *Nasleđe*, 14, I, 45-59.

Pedraza Jiménez, F.B, Rodríguez Cáceres, M. (1983), "El naturalismo. Emilia Pardo Bazán. Clarín". In Pedraza Jiménez, F.B, Rodríguez Cáceres, M, *Manual de literatura española*. Tafalla, Cénlit, VII, 725-784.

Villanueva, Darío (1991), "Los pazos de Ulloa, el naturalismo y Henry James". *El polen de ideas*. Barcelona, PPU, 273-305.

Izdavač:
PI-PRESS

Za izdavača:
Dragana Pejić Randelović

Odgovorni urednik:
Sonja Žikić

Urednik edicije:
Vladimir Karanović

Lektura i korektura:
**Valentina Aleksić i
Ivana Kostadinović**

Dizajn korica:
Andrej Jovanović

Tehničko uređenje:
Goran Žikić

Štampa i distribucija:
**PI-PRESS, Pirot, Đeram 32,
010/346-619**

Tiraž: 1000
ISBN 978-86-6023-192-7